

Giachen Hasper Mouth : il muossavia dil pievel romontsch

Autor(en): **Tuor, P.**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)**

Band (Jahr): **32 (1946)**

PDF erstellt am: **28.06.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-882323>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Giachen Hasper Muoth

Il muossavia dil pievel romontsch

da Prof. P. Tuor

(Ord il plaid salvaus alla fiasta de Breil, ils 26 d' uost 1945).

Il comite de fiasta ha confidau a mi l' honorifica missiun de commemorar en in cuort plaid il tschienavel anniversari della naschientscha de nies grond poet e patriot romontsch Giachen Hasper Muoth. Sco jeu sminel, hai jeu d' engraziar quella aulta honor als factums, che jeu sai era segloriar ded esser burgheis de sia vischnaunca nativa, d' haver enconuschiu personalmein igl um che nus undrein il di ded oz e ded esser staus sper la tgina della Romania, che ha instradau e diregia la fiasta hodierna.

Commemorar Professor Muoth en la mesuretta attribuida a mi ei buca mo ina honorifica, onz era ina greva missiun. Strusch pusseivel de dir enzatgei de niev dad el cheu en siu vitg nativ, nua che biars de ses amitgs ed enconuschents ein aunc en veta, nua che affons, la giuventetgna, umens e femnas enconuschan, gie san per part ordadora ils bials vers ch' el ha regalau al pievel romontsch, cheu avon tons auditurs che han en plaids e canzuns professau la pli gronda admiraziun per il poet, senza dubi il pli legiu ed enconuschiu en tiara romontscha. Jeu crei de saver ademplir l' incompensa surdada a mi sulettamein serestrenchend ad ina part de siu operar, all' influenza che nies Professor de Breil ha exercitau sin nies moviment nazional. Jeu vi cuortamein presentar el sco menader, sco campiun, sco pionier de nossa caussa romontscha.

En differentas manieras ei Professor Muoth daventaus il muossavia per il pievel romontsch. Els onns de sia giuventetgna e de siu εμπrem operar deva ei aunc adina tals che mettevan

en dubi la damonda per nus fundamentala: schebein ei vali la breigia de mantener e defender nies lungatg matern, de duvrar e cultivar nosa viarva en scola, baselgia, sin cadruvi, en summa en la veta publica e privata, sche ei seigi buca prefereivel per il progress spirtal e material de nosa glied ded embratschar senza resistenza, gie de promover la progressonta germanisaziun en nossas vischnuncas e valladas. Professor Muoth ha cun tutta detschartadad e cun profunds arguments scientifics pri ord l' historia e la psicologia dils pievels battiu per il manteniment e la cultivaziun dil lungatg mumma. Quei en differentas lavurs screttas en prosa e resumadas en sia bellezza oda entusiasmonta: «Stai si romontsch e defenda tiu vegl lungatg.» El ha concentrau las raschuns che plaidan per il manteniment de nies lungatg cunzun els cuorts plaid:

Tiu cor, tiu spért ein umbrivai
Dal vierv matern e vegnan mai
A concepir in auter senn
A parturir in niev talent,
Romontsch ei tia fin, tiu trument.

Mantener il Romontsch, quei ei denton mo pusseivel, sch' il lungatg vegn instruius, empirius e cultivaus. Sco Muoth scriva, regeva en ina part della populaziun romontscha la perschasiun, che mintga caver sappi e capeschi da natira ano sufficientamein siu Romontsch, senza ch' il lungatg vegni studegiaus e cultivaus.

Mo per saver cultivar, scriver e duvrar endretg il lungatg, eis ei necessari de posseder in lungatg de scartira communabel silmeins ad ina certa part dils avdons, in lungatg che vegni mussaus en scola, screts en las gasettas, surveschi per las lavurs scientificas e litteraras. Il cantun Grischun posseda, sco la reclama fa valer, buca meins che 150 valladas. De quellas ein silmeins la mesadad romontschas. Mintgina ha pli u meins siu agen dialect, ch' ella preferescha naturalmein a scadin' outra maniera de plidar e vules era far valer per la scartira. Qual de quels duei haver la preferenza, daventar il lungatg scret comunabel? In dils pli zelai e premurai Romontschs: Professor Gion Antoni Bühler veseva ual en quella enorma diversitad

dils dialects in dils principals prighels per il manteniment, la cultivaziun e la sviluppaziun de nies lungatg. El ei vegnius alla idea de scaffir in lungatg de scartira unificau per tut ils Romontschs, prendend ord scadin dils principals dialects, quei che el anflava per il meglier, plaids e fuormas las pli regularas, las pli semigliantas al latin, las pli finas ed urbanas. Quei deva in lungatg sempel, levamein entelgeivel, volapük ne esperanto romontsch, mo er in lungatg senza mur e vigur, senza tradiziun, senza litteratura orala, senza litteratura scretta anteriura, mo culs paucs products publicai recentamein per quei special intent. La fusiun ha schendrau confusiun. Malgrad il sustegn ufficial ha negin auter che siu autur acceptau e scret il lungatg fusionau. Cun plaids aspers e sprezzonts eis el vegnius refusaus ton dals scribents sursilvans, sco Pader Baseli Carigiet, sco dals auturs engiadines, d' in Zaccaria Pallioppi.

Pli gestamein e nunpartischontamein ha Giachen Hasper Muoth giudicau. El ha ludau l' idea en sesezza, realisada tier enqual auter pievel pli pussent cun ina autoritad sufficienta leutier, el ha admirau igl idealismus, la premura e perseveronza de siu collega alla scola cantonala, Gion Antoni Bühler, mo el ha era viu la nunpusseivladad d' introducir en la pratica, en scola e litteratura quei idiom artificial. El ha cun raschun pretendiu che ual la fusiun, che dueva tenor siu principi mantener e cultivar il Romontsch, ei stada in motiv, che quel ei pir che mai vegnius emblidaus e negligius.

La suletta via dil salvament — vuleva ins mantener il lungatg romontsch — fuva pia de duvrar, cultivar e sviluppar ils principals dialects secrets da gliez temps ed els tschentaners passai. Ei setractava de ragischar ora ils numerus germanissemms nunassimilai, ded anflar u scaffir novas expressiuns, seigi per la cultura progressonta dil temps modern, seigi per las novas invenziuns tecnicas, de crear ovras litteraras per in lungatg, il qual haveva entochen dacheu surviu quasi mo a basegns practics, all' instrucziun en baselgia e scola, per la corrispondenza quotidiana, per quens de casa e de commerci, per fatschentas giuridicas. Professor Muoth ha cun la vasta egliada che distin-

gueva el pli che tuts auters capiu quella dubla necessitad che sefageva sentir per nies lungatg ed el ei, en domisdus graus, semess alla testa dil moviment. Igl εμπrem scalem per alzar il Romontsch tier in veritabel lungatg de scartira fuva in studi approfondiu de siu origin, siu character, sia natira. Differents referats teni el ravugl della Societad retoromontscha e pliras publicaziuns de Professor Muoth, ses studis arisguard derivonza ed etimologia dil lungatg sursilvan, lavurs che malgrad il progress della filologia e linguistica romontscha meretan aunc oz cumpleina atenziun. Sia grammatica, scretta per ils Romontschs che vulan emprender tudestg, e sia ortografia, scaffida per ils Romontschs per entruidar els de scriver correctamein lur lungatg matern, abundeschan de buns plaids e genuinas construcziuns romontschas. Per anflar quels scazis linguistics, ei Muoth ius a scola tier ils auturs dils tschentaners vargai, cunzun tier il cudisch de canzuns religiusas, Consolaziun dell' olma devoziusa, remettend en diever bein enqual expressiun u frasa miez emblidada. Muoth ei plinavon ius a scola tier il pievel simpel, el qual sentiment e plidar romontsch ein semanteni pli fideivlamein che tier ils studegiai, influenzai dals lungatgs, els quals els han fatg lur studis. Ils studegiai ein quels che tartognan il romontsch, quels plaids hai jeu bein enqual gadas udiu ord la bucca de Professor Muoth. Cunzun el lungatg puril de Breil e contuorn ha el scuvretg ina fuola de plaids e fuormas che meretan de vegnir applicai era en auters territoris. Denton fuva Muoth buca sco siu collega Gion Antoni Bühler in purist, che havess vuliu ragischar ora tuts plaids de derivonza jastra. Aschi pauc sco la veglia litteratura u la bucca dil pievel senuspeva el de duvrrar plaids d' origin tudestg, ch' ein gia secasai tier nus e seconformai alla structura de nies lungatg.

Professor Muoth ha zuar scret negin dizionari, mo tuttina tgei rihezia, tgei variaziun de plaids e versiuns sesanflan en sias differentas ovras, seigi prosaicas, seigi poeticas! E tgei differenza denter il scriver de Hasper Muoth ed il quasi sulet dizionari sursilvan, che steva da gliez temps en disposiziun, quel de P. Baseli Carigiet! Quel gnanc menzionescha biaras expressiuns veramein romontschas fetg usitadas, tenend ellas per

scrottas memia plebeicas, memia ordinarias per il battegl d' in lungatg de scartira.

Professor Muoth ha denton era entelgiu, che il scazi de plaids artai da nos babuns u duvrai en la litteratura veglia seigi buca sufficients per ils basegns moderns. El ha viu la necessitad de furnir expressiuns adequatas per novas caussas ed ideas. Era per autras materias san ins applicar ils plaids che Muoth ha scret ariguard ina translaziun en romontsch della Fabiola de Cardinal Wisemann, in roman ord ils emprems temps dil cristianissem: Cun cup, barcaagl, scadiala, cazzetta, curtè selai p. ex. la vischala artificiala dils Romans buca translatar.

Danunder prender las novas expressiuns necessarias al temps modern? Il pli sempel fuss de far in emprést tier ils auters lungatgs, seigi tier il latin, seigi tier las autras feglias de quel, pli rehas e cultivadas che il romontsch, surtut tier il lungatg italian u franzos. Mo Professor Muoth era dil meini che far empristar, era sche ei setracti mo de plaids, duei ins mo en cass ded extrem basegns. El scriva: Enrihir in lungatg cun plaids empristai ei ina fetg semplia, mo pauc ludeivla e tuttatafeg incorrecta maniera de proceder e meina in lungatg enstagl tier sia perfecziun, anzi alla perdiziun, mazza il spért productiv de quel e fa ordlunder ina mistira senza character. Las novas expressiuns ston, ton sco pusseivel, vegnir svilupadas ord il lungatg sez, ord siu character, ord las leschas de sia derivonza e de sia etimologia. Professor Muoth ei tras talas concepziuns staus in muossavia per las admirablas ovras de grammatica e de vocabulari che nus savein ual ozildi mussar cun tutta luschezia a nos confrars d' auters lungatgs.

Quellas ovras grammaticas e lexicalas ein destinadas al pievel romontsch che vul seperfeczionar en siu lungatg u ad jasters che giavischan d' emprender el. Ina interpresa pli vasta e pli scientifica aunc haveva ei num de realisar: rimnar igl entir scazi linguistic dils Retoromontschs, buca mo de ses dialects principals e dellas expressiuns usitadas actualmein, mobein era de tut las autras valladas ed era dils plaids pli rars e curdai en emblidonza, quei vul dir crear in vocabulari general dil ro-

montsch grischun, in idioticon, sco ins numnava el da gliez temps. Era quella grondiusa idea che sesanfla ussa en via de realisaziun e vegn a pretender las forzas de pli che ina generaziun ha anflau en Giachen Hasper Muoth in de ses emprems e principals pioniers. Mintga Grischun romontsch, aschia scriva el 1893, duess haver ina premura naturala per quell'ovra fundamentala: quel che crei che nies lungatg possi plinavon subsister, per arver ad el tuttas sias naturalas fontaunas e procurar ord quest reh material in niev slontsch de sviluppaaziun, e quel che crei, ch' il vegl lungatg romontsch stoppi ceder al tudestg, ord obligaziun e pietad nazionala, per tschentiar sin la fossa de sia mumma in vengonz monument, il qual detti perdetga als tschentaners futurs dell' existenza digl original lungatg dils libers Grischuns.

Per mantener e sviluppar in lungatg drova ei denton buca mo expressiuns e fuormas de plidar, correctas ed originalas, buca mo grammaticas e vocabularis, ei drova leutier era ina litteratura, cudischs che instrueschan e diverteschan, che respandan las qualitats e bellezias dil lungatg, poesia e prosa. Nossa litteratura belletristica era aunc ualti paupra dal temps che Muoth ha sco student a Minca scret sias Spatlunzas. El ha tras questa ovra giuvenila ed ovras pli perfetgas creadas els onns pli madirs de siu professorat a Cuera mussau als Romontschs la via, co ei sappien e dueien enrihir lur litteratura. Oravontut setractava ei ded anflar ils dretgs temas, ils dretgs objects per ovras destinadas ad in pievel sempel, per la gronda part agricol. Cheu ein translaziuns buca ded evitar u rufidar. Ellas ein necessarias ton per ils basegns della scola, sco per l'instrucziun dil pievel. Vengonzas de vegnir translatazas en Romontsch ein denton mo ovras che van a prau cun nossa cultura generala, che survargan buca il horizont digl um ord il pievel giavischont ded enrihir sias enconuschientschas u de guder in divertiment estetic. Ed il nivo cultural, sil qual nies pievel stat, ei senza dubi buca inferiurs, en plirs graus perfin superiurs a quel della glied cumina ded autras tiaras ed era ded auters cantuns svizzers. De talas excellentas translaziuns havein nus Romontschs en abuldonza. Jeu regordel mo dellas

translaziuns sursilvanas ed engiadinesas dil Guglielm Tell de Frideric Schiller, dellas translaziuns ord orts jasters, che plevon Flurin Camathias ha publicau en differents volums digl Ischi. Igl ei veramein pèdras litterarias che survargan savens senza dubi perfin il text original. De talas translaziuns ord la plema de Giachen Hasper Muoth anflein nus en sia ediziun dil cudisch per las scolas popularas superiuras, egl Eberhard. Buc in auter che Casper Decurtins ha exprimiu siu pli grond laud per quellas traducziuns, scrivend ell' otgavla annada digl Ischi: En quellas versiuns serevelescha il talent poetic genial, la forza abundonta e surreha, cun la quala Muoth governava il lungatg vernachel. Savens sesaulza el tier las producziuns las pli artisticas ed emprova de survargar las fuormas ughiadas, las menadas artificialas digl original. Igl ei cheu mo de menzionar sco exempels: der Storch von Luzern de Usteri, des frommen Meinrads Raben, die Murtner Linde.

In pievel agen independent sco ils Romontschs sa denton buca secuntentar cun traducziuns de products jasters, aschi gartigiadas che ellas seigien, el ei gia da natira anora sfurzaus de scaffir novas ovras originalas, de producir ina atgna litteratura specificamein romontscha. Cheu setschenta la damonda fundamentala, nua anflar ils temas specialmein adattai per talas crea-ziuns? Ord la natira che circumdat nus, ord ils sentiments generals, comunabels a tuts carstgauns che compartgeschan nossa civilisaziun. Da tals patratgs e sentiments ei surtut la poesia lirica naschida, la quala ha priu in grond svilup tier ils Retoromontschs da quei e da tschei maun dellas muntognas. Mo Muoth, cun siu character objectiv, siu fin spèrt d'observaziun era pli inclinaus tier l' epica, la descripziun de schabetgs e de relaziuns existentas, che per la lirica, l' expressiun de sentiments interns, savens ils pli intims. E per tala poesia ha el anflau ina dubla fontauna surabundonta che sburfla ord nossas muntognas.

En emprema lingia fuva quei l' historia dil pievel grischun. Professer Muoth era gia all' universitad a Minca surtut sede-dicaus a studis d' historia e de psicologia populara. E daventaus

magister alla scola cantonala de Cuera, ha el mess en pratica las enconuschientschas acquistadas duront ils onns de scola.

Sco vus tuts saveis, ei Professor Muoth staus in dils pli gronds historichers grischuns dil tschentaner vargau. Sin siu monument de fossa havess ins saviu scriver semplamein ils plaids: Al historicher grischun e poet romontsch. Professor Muoth ha priu sias enconuschientschas historicas buc en emprema lingua ord cudischs ed artechels de revistas, mobein ord las fontaunas originalas sezzas: ord burgameinas, scartiras veglias, anniversaris ed urbanis ed auters manuscrets. Per tal intent ha el sfugatau ed investigau ils biars archivs de nossa capitala, de vischnaucas e pleivs dil Grischun. Con beaus sesenteva el anflond sco per cass ina gada ne l' altra ina notizia interessanta denter vegl pulvrus scartiram! El ha detg a mi ina gada, el seigi sco ina gaglia, che ragudi denter il rumien per anflar tscheu u leu in garnin de valeta. Ina fina observaziun tradescha igl autur della Cumedia festiva, fagend vegnir Professor Muoth alla perdanonza de Breil d' ina tala excursiun scientifica. Patertgei vidlunder udend en cuort ils vers:

Sun palendraus empau ell' Engiadina
E Val Mustair e fatg il vagabund
E sfugatau per ils archivs entuorn.
Saveis vus, aug mistral, gl' ei intressant
Ded era s' occupar empau dils morts
E della sort de nos perdavons.

Tgei donn che Professor Muoth ha buca saviu menar a fin, gie gnanc saviu entscheiver a redeger la grond' ovra ch' il Cussegl grond haveva confidau ad el: scriver in' historia cumpleta dil Cantun Grischun!

Professor Muoth ha studigiau e mussau l' historia ord inclinaziun interna, per il tschaffen e plascher ch' el senteva persuentar. Mo l' historia ei era daventada ina reha fontauna de sias producziuns poeticas. Ord fatgs historics de nies pievel ha el priu il tema per sias bialas balladas: La dertgira nauscha de Valendau, il Tiran Victor, la vendetga dils Grischs, la lavina de

Graveras, Gion Caldar, la Ligia de Porclas ed autras. Ch' ils auturs actuals e futurs possien suandar el sin la medema via!

Ina secunda fontauna per siu operar poetic ha Hasper Muoth anflau en il studi della veta e demananza, dil far e patertgar, luvrar e barhar de nies pievel muntagnard. El haveva sez en sia affonza e giuventetgna viviu la veta d' in feigl de purs, a casa, si cuolm e pastira, per las alps e tschengals entuorn. El descriva mo quei ch' el haveva sez viu e sentiu. El haveva giu la ventira de nescher e crescher si en in bi vitg muntagnard, nua che vegls usits eran aunc adina en flur, nua che la civilisaziun moderna haveva aunc buca modulau ed ulivau ils carstgauns, lur character e cunfar. Ord tala fontauna originala ein naschidas sias cantadas sur las Spatlunzas, il Gioder, las Mesiras, sia novella sur la Tschagrunusa ne il Tscheiver de Cresta. Il poet de Danis ha fatg reviver en sia cumedia festiva las originalas personalitads che nus entupein en questa raquintaziun, in ver maletg della veta grischuna, sco buca in Virgil Rossel en sia Anna Santeri, in John Knittel en sia Via Mala han saviu descriver.

Igl ei buca de sesmervegljar che ton naschientscha sco con-tuorn, studis sco predilecziuns han squitschau alla persuna de Giachen Hasper Muoth in agen sigil characteristic, quel d' in ver democrat. Democrats en sia sempla comparsa, e sia maniera de viver e sevestgir, en tut la demananza, en far e patertgar, en tuttas creaziuns poeticas e prosaicas. Jeu vesel aunc Professor Muoth sper sia meisa de studi, surcargada de cudischs e manuscrets en nundescribibil disuorden e viriveri e co jeu hai den-ter auter dumandau el sur la derivonza della famiglia dils Muoths. Jeu hai retschiert la tipica risposta: Mo ina gada hai jeu entupau en vegl scartiram la schlatteina dils Muoths. Ei fuva anno tons e tons, jeu crei el sedischavel tschentaner, lu ha in Muoth de Breil vendiu ad in pur de Luven de quei e quei num ina genetscha per tons e tons renschs.

Ei drova denton negina instrucziun, negin exempel special, sinaquei ch' in Grischun seigi e resti enteifer sia tiara ed ord-lunder in veritabel democrat. Ei drova leutier ni professers ni poets ni politichers. Il cuntrari fuss per in Grischun snegar sia

atgna derivonza e natira. Mo quei che nus savein buc adina, quei che nus stuein bein enqualga emprender, quei che specialmein Professor Muoth muossa a nus en siu scriver e viver, quei ei de far il dretg diever della democrazia, de quei niebel schengetg daus a nus da surengiu pli che a tuts auters pievels della tiara. L' historia grischuna raquenta era da scenas, nua che ils dretgs dil pievel ein vegni surduvrai, nua che la democrazia ha surpassau ses tiarms u ei ida per vias nauschas, prigusas, surmenada da tschocca pissiun u da fauls pregiudecis. Quei che duei en emprema lingia distinguer il ver democrat, ei la toleranza, il surportar era auters meinis, la stema de tals che patratgan autruisa che nus. Quella toleranza sa e sto, per formar in character perfetg, s' unir cun la habladad d' haver sez in' atgna opiniun, cun la curascha de defender ses agens principis.

Ded ina tala toleranza dattan ton la veta sco las ovras de Professor Muoth in splendid exempel.

Adversari dellas ideas fusionontas de Gion Antoni Bühler, ha tuttina negin sco el renconuschiu e ludau la premura ed ils merets de quel per il lungatg mumma. Profund enconuschider ed amatur dil dialect de Breil, ha el en sia ortografia e sias ovras fatg tuttas concessiuns ad in lungatg de scartira pli general, sur-silvan, gie buca senuspiu ded acceptar expressiuns ord autras contradas. Sias publicaziuns historicas serefereschon sin quasi mintga vallada grischuna. En politica e religiun buca neutrals e buca sceptics, sco in autur modern ha giu igl entiert de prentender, ha el mai disdetg il respect, gie era l' admiraziun ad umens de meini cuntrari.

La democrazia duei esser el cass de squitschar si agl um in character personal, agen ed independent. En quei grau cattein nus en Professor Muoth, cunzun era els onns pli madirs de sia veta, nuot auter ch' in affon dil vitg de Breil, de quei vitg, che ei pli che in' outra vischnaunca grischuna renconuschiu ed apprezziaus per sia originalitad, per sias bialas atgnas qualitads. Nuot fageva a Professor Muoth dapli horrur e disgust che in stretg fanatissem, particularissem, exclusivissem, chauvinissem, seigi sin terren social, politic u confessional. El exprima quels ses

sentiments en maniera veramein classica en siu zenn de Bergugn. Quella poesia tschenta nus a miez ils viriveris grischuns, ils combats denter catolics e protestants, denter adherents della Spagna ed Austria ded ina vart, della Frontscha e Vaniescha da l' autra vart. Ils predicants ein rimnai el tempel de Bergugn e vulan smerscher entochen funs la part spagnola dils Grischuns.

Gl' entir cantun ei dividius
Tenor la confessiun.
Il tgau ei vids, il cor turrius,
Pauc vera religiun.
Tut zuppa vi igl egoist
Cul num papist u calvinist.

Denton entscheiva il zenn a tucrar e sia melodia ei:

Sun de messa, sun de priedi,
Tgi mei tucca, ha miu criedi.
Sun spagnol e sun franzos,
Sgratti il tgau lu sil davos
Tgi che mei ha surduvrau,
Fatg zatgei malpatertgau.

Ed el concluda:

Fussen tuts stupents signurs
Senza lur predicaturs.

Cun quels plaids capescha Muoth naturalmein buca ils spirituals en general, ni de l' ina ni de l' autra confessiun, mobein tuts menaders fanatics dil pievel, seigi lu ecclesiastics ne laics.

Igl ei specialmein era quei character ded independenza, ded objectivitat, nunparzialitat, toleranza burgheisa, che dat alla fiasta hodierna tut in' atgna tempru. En tala maniera ei mai aunc in scribent romontsch vegnius undraus: Igl ei oz en emprema lingia la fiasta dil vitg nativ della vischnaunca de Breil. En cuort vegnis vus ad udir il cauvitg a clamar tier a siu figliol, Martin, il caverer:

Lai ora cups! Ti das gl' εμπrem signal
Al vitg de Breil per sia fiasta gronda.

Ed il caverer rispunda pauc suenter:

Jeu less ch' il clom
De miu curnar dess in sinzur sonor
Dal Six Madun entochen Punt Martina,
Dal Plaun de Domat tochen enta Schons
E suls confins de nossa pintga patria.
En tut las vals ch' il plaid romontsch resuna
Per undrar ed engraziar nies grond poet,
Il cantadur romontsch, nies Giacun Hasper.

Quei ch' igl autur della cumedia ha giavischau e prevediu ei oz daventau realitad. Tgi denter ils Romontschs, che ha saviu e pudiu, ei buca pelegrinaus oz a Breil, sin quei Tabor grischun? Negin distincziun de confessiun, de partida politica, negin differenza de dialect ni de clamada sociala. L' Engiadina cun l' Uniun dils Grischs, la Sutselva e Surselva protestanta cun la Renania, la Surselva catolica cun la Romania. Il marcau de Cuera cun la Societad retoromontscha, l' Uniun Romontscha dil Plaun, la Meirana d' Alvra e Sursés, ils chors virils de Lumnezia, il chor mischedau de Cuera, il chor viril d' Uors, la scola cantonala de Cuera, l' academia romontscha della Claustra de Mustér, tut quellas societads ein s' alliadadas als chors ed il pievel de Breil e Danis-Tavanasa. Nus tenin ina rimnada, in cumin de tut il pievel romontsch. Loschs sai jeu esser specialmein de saver pronunziar miu discuors enamiez duas canzuns de nies pli distiguiu e renomau chor viril romontsch, La Ligia Grischa. La Ligia Grischa ei per gronda part s' exercitada e s' infirmida grazia a poesias de Giachen Hasper Muoth. Ual cun quellas canzuns ha ella acquistau las pli bialas arbagias sin fiastas federalas de cant. L' unitad e gl' entusiassem che nus constatein oz denter tuts ils Romontschs possi esser la garanzia, che la glisch envidada da Professor Muoth vegni a sclarir sur nossas muntognas aunc duront biars decennis e tschentaners!